

## 143 . Constanța | Punct: Str. Mihai Viteazu f.n. (sediu OCPI Constanța) | Anul: 2008

**Anul:** 2008

**Cod RAN:** 60428.30

**Perioade:** Antichitate

**Epoci:** Epoca greacă, Epoca elenistică, Epoca romană târzie

**Categorii sit:** Religios, ritual și funerar

**Autori:** Constantin Băjenaru, Laurențiu Cliante, Gheorghe Papuc, Tiberiu Potârniche

**Instituții:** Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

### Raport

Pe baza contractului de cercetare preventivă încheiat între MINAC și Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Constanța s-au efectuat săpături arheologice pe strada Mihai Viteazu, în spatele Teatrului „Fantasio”, pe locul unde se intenționează construirea noului sediu al OCPI. Zona face parte din aria intramurană a orașului romano-bizantin, fiind situată în apropiere de incinta de pe Bd. Ferdinand. Pe parcursul cercetării s-au identificat și mai multe morminte aparținând necropolei elenistice a Tomisului.

#### Stratigrafia generală

Pe întreaga suprafață cercetată există un strat de umplutură modernă (cel mai probabil din ultimele două decenii ale sec. XIX), constituit în general din pământ adus din diverse locuri ale orașului. Acest strat reprezintă fără îndoială o nivelare a terenului înainte de construcția propriu-zisă a șinelor de cale ferată. Faptul că s-au descoperit destul de frecvent materiale arheologice de epocă romano-bizantină (în special ceramică și monede) ne face să credem că acest pământ de umplutură provine în cea mai mare parte din perimetrul orașului antic. În câteva locuri au fost surprinse gropi practicate în această epocă sau chiar mai târziu (sec. XX): SIX c. 2 – șanț de canalizare; SVIII c. 3 – groapă; S VII c. 1 – groapă înspre profilul de V, care distruge parțial un zid din sec. IV-V; Martor SIV/SV – pe întreaga suprafață apare un șanț de canalizare lat de 1 m, care afectează mai multe complexe antice (vezi discuția mai jos); SIV c. 2/3 – groapă în profil S care distruge unul dintre zidurile locuinței din sec. VI și, parțial, camera de acces a mormântului cu firdă laterală M5.

Imediat sub stratul modern apare stratul vegetal antic depus între momentul de abandon al orașului antic (sec. VII) și intervențiile moderne de după 1878. Este un pământ negru care pe alocuri atinge o grosime și de 0,50 m. În acest strat au apărut o serie de monede importante pentru datarea abandonării Tomisului, printre care două exemplare de la Focas (folles din anii 605/606 și 606/607). În martorul dintre SIV și SV (c. 5) a fost identificat un mormânt de înhumatie târziu (M7), probabil din sec. VII sau din sec. X-XI.

N1 - Sub stratul vegetal se conturează foarte clar ultimul nivel de locuire din acest sector al orașului antic. În cea mai mare parte a suprafeței cercetate a fost surprinsă o dărâmătură abundentă (piatră și foarte multe fragmente de țigle, cărămizi și olane), care stă pe un nivel de călcare aflat la o cotă medie de cca. -0,80 -0,90 m sub nivelul de la care a pornit săpătura manuală. Reprezentative pentru acest nivel de călcare sunt pavajele din dale de calcar identificate în martorul dintre SI și SII (c. 6-7, cotă aproximativ -0,80 m) și în SI c. 2 (cu o continuare în SII c. 3). Complexele care corespund acestui nivel sunt destul de numeroase: pe lângă resturile de locuințele identificate în SI c. 6-7 (singura căreia i s-a păstrat ceva mai bine podeaua din lut), SIV c. 3-4, SX c. 1-2, s-au conturat foarte multe gropi, unele dintre ele de dimensiuni impresionante (vezi mai jos cele din SIV, SVII și SVIII). O practică des întâlnită este demantelarea totală sau parțială a unor ziduri aparținând locuințelor din sec. IV-V, evident cu intenția de refolosire a pietrei la noi construcții. Trebuie precizat că demantelarea s-a efectuat în faze diferite pe parcursul sec. VI și nu într-un singur

moment (dovadă fiind gropile târzii care taie inclusiv șanțuri de demantelare precum în SIV c. 1). Materialul arheologic și cel numismatic pledează pentru datarea acestui nivel pe întreg parcursul sec. VI și la începutul sec. VII. Trebuie precizat că nu au fost evidențiate urme foarte clare de incendiu pe acest nivel final. Există însă unele indicii pentru postularea unor distrugerii în acest sector, acestea fiind reprezentate mai ales gropile masive din SIV și SVII, în care s-a depozitat o cantitate apreciabilă de cenușă. Având în vedere materialul monetar apărut în groapa din SIV c. 5 (terminus post quem două dekanumnia de la Justinian databile în anii 558/559) se poate formula ipoteza unor distrugerii în urma invaziei kutrigurilor, care să fi afectat cel puțin parțial acest sector.

N2 - Sub nivelul de călcare din sec. VI apare în majoritatea secțiunilor un strat de pământ afânat (gros pe alocuri de cca. 0,30-0,40 m), în care a apărut o cantitate impresionantă de monede din sec. IV-V. Ca nivel de călcare există fie podele de lut, fie simple bătătoriri ale pământului. În unele cazuri se observă refaceri succesive ale nivelului de călcare, cazul cel mai elocvent fiind în SIII c. 4-6, unde se observă că în zona în care există un pământ mai puțin compact (este vorba de straturile de umplutură efectuate la începutul sec. IV) nivelul inițial, reprezentat de podea groasă de lut, este refăcut (completat) printr-o tasare din pietricele și fragmente ceramice. În general, datarea acestui nivel se poate face larg începând cu a doua jumătate a sec. IV și pe întreg sec. V (poate chiar și la începutul sec. VI). Precizăm însă că este vorba de un nivel discontinuu, perturbat de intervențiile masive din sec. VI. În unele locuri s-au putut delimita secvențe stratigrafice mai strânse, mai ales din prima jumătate a sec. V (vezi complexele descoperite în SIX/SVIII/S VII c. 1-2), dar și din a doua jumătate a sec. V (în S V c. 1-2). În orice caz, este evident faptul că pe întreg parcursul sec. V-VI s-au produs decapări succesive, care au condus la dispariția unor nivele de călcare anterioare.

N3 - Este primul nivel de călcare amenajat pe acest sector al Tomisului. Decapările amintite au afectat și mai mult acest strat, prins doar pe anumite porțiuni (vezi SI c. 6-7 – podea de lut, posibil prim nivel de funcționare al locuinței; SI c. 4 – exterior locuință; SIII c. 6-7 – nivelare cu lut). Aceluiași nivel îi pot fi atribuite tasarea surprinsă în SI c. 1 și stratul de lut galben din SIII c. 3-4, ambele reprezentând nivele de călcare inițiale ale străzii din acest sector, precum și un nivel de călcare amenajat direct peste pământul viu surprins în SIX și SVIII (pe care au apărut mai multe monede din primele decenii ale sec. IV).

N4 - Un nivel distinct în succesiunea stratigrafică din perimetrul supus cercetării a fost surprins îndeosebi în partea de NNE a săpăturii (SI c. 3-6, SII c. 3-6, SIII c. 4-6, SIV c. 5-6). Acesta se individualizează foarte bine prin straturi succesive de pământ de umplutură, întărit pe alocuri prin nivelări cu pământ galben. În acest nivel apar foarte multe fragmente ceramice, care, împreună cu materialul numismatic, datează această acțiune de nivelare la sfârșitul sec. III - începutul sec. IV (perioada Tetrarhie). Un material asemănător a fost cules și din gropi practicate în sectorul nivelat (vezi mai ales în S III c. 6 și S IV c. 6), dar și în alte secțiuni (SIX c. 3 sau SVIII c. 2-3 – groapă care taie complexul funerar elenistic M 6). Alte două gropi se datează anterior epocii Tetrarhice – cea identificată în profilul de N al SI c. 4-5, al cărui material pledează pentru o datare în a doua jumătate a sec. II – prima jumătate a sec. III și cea din SII c. 3-4 (spre profil N), cu material din sec. III. Imaginea creată de situația surprinsă în teren ne îngăduie să presupunem că înspre NNE exista o depresiune naturală în care s-au practicat gropi de împrumut (probabil lut necesar atelierelor ceramice sau pentru fabricarea cărămidilor, dacă nu și ca liant pentru zidărie). Observația este întărită de lipsa aproape totală a acestor gropi și a nivelării în partea de SSV a zonei cercetate, unde nivelul pământului viu (loess) este destul de ridicat (cotă medie -1,25/-1,50 față de nivelul de la care a început săpătura manuală).

Acest strat de nivelare este extrem de important pentru datarea începuturilor locuirii în acest sector al Tomisului (începutul sec. IV) și poate fi considerat un argument pentru datarea în perioada Tetrarhie a momentului de construcție a incintei târzii a orașului, aflată în imediata apropiere.

#### Necropola elenistică

La baza secvențelor stratigrafice din epoca romană târzie și în cele mai multe cazuri deranjate de acestea au fost identificate șapte morminte:

M1 (SIII c. 3, deranjat de o groapă din sec. V): înhumăție în groapă simplă, cu trepte laterale, orientare N-S; cuie sicriu; inventar recuperat – fragment cioc opaiț și vas de sticlă întreg tip Isings 32, care datează

mormântul la mijlocul sau în a doua jumătate a sec. I p.Chr.

M2 (SVIII c. 4, „decatat” aproape total de nivelul din sec. IV): incineratie, s-a păstrat doar șanțul de tiraj; orientare N-S; din inventar s-au păstrat fragmente pisate de la o amforă și două obiecte mici din fier și bronz; date probabilă sec. II-I a.Chr.

M3 (martor SVII/S VI, deranjat parțial de o amenajare din prima jumătate a sec. V): inhumatie în groapă simplă, orientare NV-SE; mormânt de copil, inventar compus din lekythos, statueta tip Tanagra, figurină de sticlă și inel de bronz; date în sec. III-II a.Chr.

M4 (SIV c. 2, profil N, deranjat și jefuit complet în a doua jumătate a sec. V): inhumatie, posibil firidă, orientare NV-SE; fără inventar păstrat, date incertă.

M5 (SIV c. 2, către profil S): inhumatie, mormânt cu cameră de acces și firidă laterală, orientare VNV-ESE; schelet cu mâinile pe bazin, capul aplecat către stânga; cuie sicriu; inventar doar o posibilă brățară de fier pe brațul stâng; date incertă, probabil sec. I p. Chr.

M6 (SVIII c. 2-3, deranjat de mai multe gropi târzii, posibil chiar jefuit încă dinainte de epoca romană): complex alcătuit probabil dintr-o cameră de acces și două firide? longitudinale (lungime totală păstrată cca. 7 m, lățime 2,50 m); orientare N-S; cu certitudine inhumatie (oase răvășite în camera de acces sau purtate în gropile mai târzii); inventar fragmentar, atât în firide, cât și în camera de acces – mai ales de la amfore de Chios și Thasos, asigură o date în sec. IV-III a.Chr.

M8 (S IV c. 4, deranjat parțial de zidurile unei locuințe și de o groapă de la sfârșitul sec. VI); incineratie, cu șanț de tiraj pe mijlocul gropii; orientare VNV-ESE; inventar bogat în situ, compus din vase întregi (lagynoi, cythra), două opaițe, obiecte de metal și de lut, două monede de bronz; de asemenea, în groapa care taie mormântul s-au mai găsit fragmente de la un bol megarian și de la un unguentariu; datarea este asigurată de monede în sec. II a.Chr.

#### Complexele romano-bizantine

Perimetrul cercetat este dominat de o stradă orientată V-E, surprinsă începând din SI c. 1 și până în SIV c. 5 pe o lungime de aproximativ 22 m. Amenajarea sa este de plasat la începutul sec. IV, după cum o dovedesc nivelele de tasare și de lut galben din faza inițială, surprinse în SI c. 1 și în SIII c. 3-4. Starea de conservare a acesteia este extrem de precară, aspectul actual fiind rezultatul restructurărilor urbane din sec. V-VI, când sunt practicate chiar și gropi pe traseul acesteia (vezi cazul celei din SIII c. 3/4 sau a celor din SIV c. 5). O serie de dale din calcar surprinse în SI și SII constituie nivelul străzii din a doua jumătate a sec. VI și de la începutul sec. VII. Locuințele se aliniază aproape fără excepție în funcție de această stradă, zidurile având aceeași orientare (N-S și E-V). În funcție de aceste ziduri se poate măsura și lățimea maximă a străzii în perioada sa inițială – circa 4 m. Se pot contura astfel două ansambluri, unul la N de stradă și altul la S de aceasta.

#### Complexele la N de stradă

SI: În c. 6-7 apare colțul unei locuințe cu zidurile din piatră legată cu pământ, singura care a păstrat la interior resturile a trei nivele succesive de călcare databile între sec. IV-VI; la S de colțul acestei locuințe este amenajat în sec. VI un pavaj din piatră de dimensiuni medii, lat de circa 1,50 m și păstrat pe o lungime de aproape 4 m (pavajul a fost prins aproape în totalitate sub martorul dintre SI și SII). În c. 4 și sub martorul cu SII apare colțul în formă de L al unei locuințe (?) din sec. IV-V, cu zidurile din piatră legată cu pământ, demantelate până la ultimele două rânduri din fundație. În martorul SI/SII, la 0,15 m distanță spre S de colțul acestei structuri s-a identificat un rest de zid târziu (sec. V-VI), iar lângă acesta, spre V, o structură circulară - probabil fundație de pilastru (0,70 m diametru) din zidărie compactă cu piatră legată cu pământ, având o fundație destul de adâncă până la pământul viu (vezi SI c. 3 profil S).

SII/SIII (inclusiv martor): resturi de zidărie surprinse mai ales în martor, între care o structură probabil circulară în c. 6-7 care suprapune un zid mai vechi aflat în colțul de NE al S III. Acestuia îi corespunde, la rândul lui, o fundație de pilastru imediat la S, care ar putea indica un posibil portic.

SIV: în c. 6-7 apare un zid orientat N-S, care are inclus în structura lui un jgheab din calcar; zidul se păstrează la nivel de fundații, dar urme de mortar ne fac să credem că în elevație a fost folosit mortarul.

---

Demantelarea sa este posibil să fi avut loc către sfârșitul sec. VI.

Complexele la S de stradă

SI c. 1: dărâmatură abundentă cu multe cărămizi, printre care s-au descoperit și o râșniță întreagă (meta și catillus); datare către sfârșitul sec. VI – începutul sec. VII.

SII c. 1-2: aceeași dărâmatură, delimitată către N de un zid demantelat în totalitate.

SIII c. 1-3: dărâmatură de aceeași factură, aici completată și de o groapă masivă (vezi profil N) în care au fost aruncate foarte multe pietre, cărămizi, țigle și olane; la N delimitare clară a unui traseu de zid, demantelat în totalitate ca și în SII.

SIV c. 1-3: aici s-a putut delimita mai bine o locuință cu o încăpere cu dimensiunile de cca. 5 x 5 m, ale cărei ziduri sunt demantelate pe anumite porțiuni sau afectate de gropi târzii sau moderne.

S IV c. 3-4 și S V c. 2-3: o altă încăpere delimitată, dimensiuni aproximativ 5 x 2 m, ziduri extrem de distruse, chiar rase total; zidul de N al acestei încăperi, care lonjează de fapt strada, taie, la rândul lui un canal de scurgere cu pereții realizați din piatră legată cu mortar hidrofug (datarea acestuia în sec. IV este asigurată și de o groapă din sec. V care îl secționează în capătul dinspre N).

SVI c. 1-2 și în martor cu SVII: structură rectangulară adâncită în pământul galben viu, cu gropi de provizii la interior; datare în prima jumătate a sec. V, prin material ceramic și numismatic abundent în strat de cenușă.

SVII c. 1/SVIII c. 1-2/SIX c. 1-2: zid orientat V-E, distrus în parte de o groapă modernă, delimitat la capătul dinspre E de un pavaj din piatră (lungime 3,50 m, lățime 1,50 m) care asigura accesul către o altă structură rectangulară adâncită în pământul galben (3,20 x 2,80 m), care are în capătul dinspre pavaj o latură formată dintr-un rând de pietre mijlocii. Toate acestea formează un complex unitar, databil în prima jumătate a sec. V pe baza materialului ceramic și numismatic abundent apărut în strat de cenușă.

Materialul arheologic recuperat este foarte bogat și constă în primul rând din ceramică fină și de uz comun, între care câteva exemplare întregi sau întregibile, opaițe întregi sau fragmentare, obiecte din sticlă (fragmentare), obiecte din metal, din care se remarcă o serie de fibule, cataramă, o aplică cu reprezentarea lui Jupiter-Ammon, un pond de mari dimensiuni (sec. VI). La acestea se adaugă cca. 800 monede din bronz și câteva din argint, cele mai multe fiind din sec. IV-V, dar fără a lipsi loturi importante din a doua jumătate a sec. III sau din sec. VI și chiar începutul sec. VII.

---

### ***Informații suplimentare online***

[Raportul 4144 din cronică.cimec.ro](http://raportul4144.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)

---